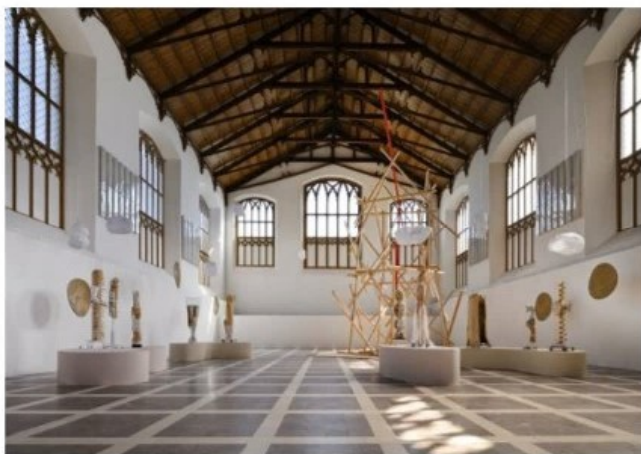

7. srpna 2024 6:30 **Výtvarné umění**

Co je nejkrásnější socha? Ohromující výstava na Hluboké láká k výletu za uměleckými podobami stromů

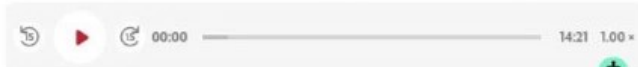

KLÁRA ČÍKAROVÁ

 Odebírat e-mailem

Expozice s názvem Belvedere. Foto: Ondřej Polák

V Česku nevídaná expozice s názvem Belvedere, pojednávající o zobrazení stromu v umění, je právě k vidění v Alšově jihočeské galerii na Hluboké. Význam „Alšovky“ na české galerijní scéně roste spolu s ní. Výstava probíhá až do listopadu tohoto roku.

Tento text pro vás načetl robotický hlas. Pokud najdete chybu ve výslovnosti, **dejte nám prosím vědět**. Plné znění audioverze článků je dostupné pouze pro předplatitele Klubu N. [Upgradujte své předplatné.](#)

Když měl František Skála před sedmi lety rozsáhlou výstavu v pražské Valdštejnské jízdárně, řekl mi tenkrát v rozhovoru, že nejkrásnější sochou je pro něj strom. Každý les nebo park, nahlížíme-li na něj touto optikou, proto může být sám o sobě výstavou.

Jihočeský zámek Hluboká tím pádem nyní hostí rovnou dvě výstavy, jejichž tématem je právě strom – jednu trvalou, která roste v jeho parku už stovky let, a druhou v budově zámecké jízdárny.

Alšova jihočeská galerie ji připravila ve spolupráci s vídeňskou galerií Belvedere, kde již byla její část vystavena v roce 2022 pod názvem GROW.

[Souhrn nejzajímavějších událostí tohoto týdne pohledem našich kulturních publicistů a výhled na to nejzajímavější z týdne příštího. Největší kulturní události a popkulturní fenomény, recenze a rozhovory. [Odebírejte newsletter live!](#)]

Tu však doplnila o trojnásobek exponátů jak z vlastních sbírek, tak i z dalších prestižních evropských institucí. Značně rozšířenou ji do 10. listopadu prezentuje pod názvem Let It GROW Again!

Strom jako inspirace i součást přírody

Díky promyšlené koncepci slovenského kurátora Miroslava Haláka, neokoukaným exponátům i světovým jménům umělecké scény, která v našich končinách nejsou obvyklá, zcela jistě neshodí vysokou laťku, kterou si galerie nastavila v předchozích letech rekordně navštěvovanými výstavami **HR Giger**a, Theodora Pištěka, Victora Vasarelyho nebo ruské avantgardy v čele s Kazimirem Malevičem.

Spolupráci s vídeňskou Belvedere navázala „Alšovka“ právě díky dřívějším kontaktům s jejím kmenovým kurátorem Halákem.

Výstavu neřadí chronologicky, ale do tří kapitol dle sémiotického vztahu, který motiv stromu s daným uměleckým pojetím spojuje: symbol, znak (ikon) a superznak. První oddíl výstavy vnímá strom jako prostředníka mezi nadpřirozenou sférou a reálným světem a odkazuje především ke stromu vůbec prvnímu – biblickému stromu poznání.

Druhý chápe strom jako inspirativní formu a mapuje jeho různá ztvárnění napříč dějinami umění a výtvarnými styly. Třetí vnímá strom jako součást přírody a prostředek pro reflexi hlubších společenských problémů.

Celé, nebo nakousnuté?

Při vstupu do prvního sálu se návštěvníci v parných letních dnech poněkud zchladí. Nejstarší dílo, které zde visí hned v úvodu, totiž vyžaduje speciální klima:

„Jde o postní plátno z roku 1440 od štyrského autora ze sbírky Belvederu, které ukazuje šest témat ze Starého zákona. Na každém z nich je v určité podobě zobrazen strom poznání,“ popisuje ředitel galerie Aleš Seifert dílo výjimečné i tím, že je vyhotoveno na plátně, což v období jeho vzniku nebývalo zvykem.

„V postní době se jím zakrýval oltář,“ dodává a poukazuje rovnou i na vedlejší dílo současné autorky Radky Bodziewicz Ztracený ráj, které středověký exponát konfrontuje ze současné perspektivy.

V křesťanské symbolice odkazuje strom k symbolu zrození, zániku i hříchu; u Jidáše od Gabriela von Maxe (1875) například evokuje zradu, u Svatého Šebestiána od Giovanniho Giulianiho (1710) smrt a někteří svatí mají strom i jako součást svého atributu.

„Velmi jsem si přál, abychom tu měli Adama a Evu od Lucase Cranacha mladšího, ale nakonec tu místo něj máme z Národní galerie fantastickou zápujčku Antona Heuslera. Tam je navíc obsažen pro dnešní dobu zajímavý aspekt, kdy postavy Adama i Evy jsou bezpohlavní,“ vysvětluje šéf kvetoucí jihočeské instituce, která kromě Hluboké sídlí také v Bechyni a v Českých Budějovicích.

Zakázané jablko

Pozornost je na výstavě Let It GROW Again! věnována i symbolu jablka jakožto plodu, který Eva utrhla ze stromu poznání: „V Bibli se nehovoří o tom, že strom poznání by měla být jabloň, i když strom poznání má jako plod jablko,“ vysvětluje Aleš Seifert, proč dali prostor i současnému ztvárnění celého i nakousnutého plodu, jak jej ostatně řada z nás dnes nosí i v kapse. „Tato symbolika nás provází napříč dějinami umění až do současnosti,“ glosuje a ukazuje na logo svého iPhoneu.

Původní fundus děl z Vídně, který byl před dvěma lety vystaven v Belvedere, doplnila galerie o řadu autorů z českého prostředí. V prvním oddíle pracujícím se symbolikou vybral kurátor k zahraničním dílům třeba ještě sochu Františka Bílka nebo dřevoryty Josefa Váchala.

Ze stropu pak visí kulaté plátno hrající si s podhledovou perspektivou od Doroty Sadovské, zobrazující modrající nohy ukřižovaného Krista. První část ukončuje velká expresivní socha novodobého biblického páru vyhnáného z ráje, ručně pošíť zlatými korálky, od americké autorky Lizy Lou.

Velké příběhy mnohokrát jinak

I další příběhy ze světové mytologie pracují s motivem stromu. Filémona a Baucis, proměněné bohy v prorůstající stromy na přání, aby i po smrti zůstali neustále spolu, reflektuje Janus Genelli v díle z roku 1801, stejně jako expresivní malba Guntera Danishe z roku 1984.

Další řeckou bájí vázanou k motivu stromů je příběh Apollóna a Daphné, která se raději nechala proměnit ve strom, než aby mu podlehla. Z německého Řezna si na Hlubokou vypůjčili sochu René Sinterise zobrazující okamžik přeměny Daphné.

Třetím příběhem je pak přeměna Apula, který pozoroval polonahé bohyně při tanci, za trest v olivovník. Obraz Andriese Cornelise Lense z roku 1765, který tuto báji zobrazuje, byl zapůjčen přímo z kanceláře ředitelky Kunsthistorisches Musea ve Vídni. Zásadní plátno Maxe Kurzweila z Vídeňského muzea pak zobrazuje Smrt Dryády – lesní víly, jejíž život je spjat se stromem.

Ačkoliv jsou do expozice zahrnuty krajinomalby Jana Zrzavého nebo Jana Preisslera, zaznívají kritiky, že kurátor zapomněl na předního českého krajináře Julia Mařáka.

Místo něj ale Miroslav Halák zařadil jména, která sice dějinami tolik nerezonují, ale za pozornost stojí také. Příkladem je třeba zápůjčka obrazu Čtyř ročních dob od Věnceslava Černého ze Západočeské galerie v Plzni, který pracuje se stromem jako symbolem změny.

Emoce vyjádřené stromem

Asi neexistuje mališ, který by nikdy nenamaloval strom. „Podle kresby stromu vás posuzují psychologové, a dokonce kvůli ní můžete být vyřazeni z výběrových řízení do zaměstnání,” podotýká Aleš Seifert s tím, že strom může být znakem vyjadřujícím mnohé emoce.

Tak je pojatý i v prostřední části výstavy, postupující od klasické realistické krajinomalby s rozkvetlými kaštany nebo padajícím listím přes modernu až po současný videoart. Impresionistické stromy tu visí vedle těch surrealistických nebo kubistických a nezapomnělo se ani na art brut.

Vedle sochy Evy Kmentové v prostoru leží vyšívané totemy od Karímy Al-Mukhtarové, vedle Václava Špály, Josefa Čapka a Emila Filly visí Carry Hauser, Zdeněk Sýkora je zase konfrontován se Sophií Schama, Josef Šíma s Oscarem Dominguezem.

Celou výstavou se kromě jablek prolínají také drobní Lýkožrouti od Jakuba Špaňhela, jejichž hledání v neobvyklých zákoutích sálů je možné pojmout s dětmi jako hru. Sedm děl výstavy je v popiscích doplněno QR kódem, který odkazuje ke krátkým videím s výkladem kurátora.

Dotek zla

Malá část výstavy reflektuje také zneužívání výtvarného umění nacistickým režimem. Jde o obrazy z nacistických sbírek zobrazující les a sedláka u hromady polen, které byly vystaveny na velkoněmeckých výstavách během 2. světové války.

Jedno z děl tam údajně instaloval sám Adolf Hitler a patřilo do sbírky Josefa Goebbelse, druhé pak pochází ze sbírek Heinricha Himmlera.

Doplňuje je hákový kříž pro účel výstavy sestavený z větví na červené stěně od Libora Novotného a citát z díla Eliase Canettiho s názvem Masa a moc z roku 1960: „Masovým symbolem Němců bylo vojsko. Ale vojsko bylo něčím víc než jen vojskem: Byl to pochodující les.“

Přečtěte si také

Co ještě musíte stihnout v Brně do konce prázdnin: za uměleckými zážitky se vyplatí vypravit až za Bronx

I motiv lesa, který by měl spíše navozovat klid, je tu interpretován ve prospěch zrůdné ideologie. „Jsou to díla, která byla zneužita režimem k jeho propagaci a mají dotek zla, ačkoliv zobrazují vcelku banální výjevy. Dnešní kunsthistorický výklad a užití ve výstavách má dle kurátora projektu ukázat přechodný či dočasný stav a reflektuje náš vztah k těmto dílům a historii,“ ukazuje Aleš Seifert do koutku chodby pod schodištěm, kde se krčí dvě plátna opřená o stěnu.

Ekologický apel

Poslední oddíl výstavy uvozuje žertovná socha Generální zahradník od Jaroslava Hladkého (1969). Rozesmátého pupkatého chlapíka s jablkem v ruce doprovází verš Johanna Wolfganga von Goetha: „Tohle vám zbylo po ráji, že jablíčka vám chutnají, a já mám radost ukrutnou, že také na mém sadě jsou.“

Jak to vypadá, když už nejsou, pak ukazuje část nazvaná Superznak, která apeluje na člověka a jeho odpovědnost vůči přírodě. Ukazuje stromy poražené, zničené, hořící nebo pouštní krajinu, v níž už nerostou. I ze spáleniště ale může znovu vzniknout nový život, jak ukazuje sazenice sekvojovce na obraze Floriana Raditsche (2021).

Zásadním exponátem této části je dřevěná instalace ze 70. let od Juraje Meliše s názvem Environment, vypůjčená ze Slovenské národní galerie.

„Ukazuje, jak je vliv člověka na prostředí lesa zničující. Stává se z něj místo, kde dochází k zabíjení zvířat a kácení stromů či odhazování odpadků,“ vysvětluje výběr Aleš Seifert. Na nutnost změnit přístup k přírodě ukazují i díla dalších autorů.

Z výstavy Belvedere na Hluboké. Foto: Ondřej Polák

I samotná výstava se snaží zanechat co nejmenší ekologickou stopu; pro zápůjčky se nelétalo na druhý konec světa, ale pocházejí z lokálních zdrojů – tedy ze zhruba šestisetkilometrového okruhu.

Zajímavosti jsou také ekologické popisky u děl: „Nepoužíváme žádné cedulky a řezanou grafiku, která produkuje odřezky, ale vertikální tisk Wall-ink, kterým je tiskneme přímo na zeď,” vysvětluje Aleš Seifert.

Arbor Vitae

Sochy z větví a samorostů od Františka Skály zmíněného v úvodu textu na výstavě sice chybí, zastoupen je ale neméně známý Krištof Kintera se svými Nervózními stromy (2013). Kurátor je umístil před červený Mozek od současného rakouského malíře Petera Koglera (1988).

Jeho přítomnost na výstavě věnované stromům nemusí na první pohled dávat smysl, ale podobně jako socha stromu Slim Jack současné americké autorky Rony Pondick, jež ukončuje úvodní díl výstavy, dává do souvislosti kořenový systém stromu a větvení jeho koruny s nervovým systémem člověka.

„Uvnitř mozku se navíc nachází struktura bílé hmoty, jejíž větvení nese latinský název arbor vitae, tedy strom života,” doplňuje Aleš Seifert.

Zajímavou paralelu tvoří fotografie Okamžité chrámy od Milana Knížíka ze 70. let s motivem objímání stromu s jedním z novějších obrazů Jakuba Janovského s názvem Perníková chaloupka, kde je však objímání stromu spojeno s úplně jinými pocity.

Vedle něj visí například také plátno Jakuba Matusky aka Maskera, přičemž oba posledně zmínění umělci už měli na Hluboké samostatné výstavy.

Vrcholem expozice je téměř šestimetrové plátno Anselma Kiefera Zlé matky, zapůjčené ze salzburské sbírky Thaddaeuse Ropace. Tak rozměrné dílo jednoho z nejúspěšnějších německých žijících umělců v Česku dosud ještě vystaveno nebylo.

Do kontrastu s ním na protější zeď kurátor pověsil současné fotografie matek kojících na torzech pokácených stromů od polské konceptuální fotografky Cecylie Malik. „Vytvořila je v době, kdy polská strana PIS zakázala kojení na veřejnosti,” podotýká Aleš Seifert. Tento moment, kdy se člověk staví proti přírodě, ještě podtrhla rozřezanými stromy.

Strom jako zdroj

K výstavě patří ještě tři velké site-specific instalace. Už v oranžerii před vstupem do jízdárny vysvětluje autorka Johanna Kandl na několika objektech zakončených videoprojekcí vznik některých surovin pocházejících ze stromů, které využívají umělci při své tvorbě – terpentýnu, barevných pigmentů nebo uhlí a pryskyřice.

V největším sále jízdárny vystavuje Elisabeth von Samsonow sérii dřevěných soch Lipový háj, které obklopují monstrózní Kapriolu od Johanna Feilachera. Desetimetrovou dřevěnou konstrukci umělec tvořil přímo na místě a znázorňuje vzepjetí koně v nejtěžším prvku španělské jezdecké školy, čímž tematicky zapadá do prostředí jízdárny.

Kruh se však uzavírá až venku, v zámeckém parku. Přímo do koruny majestátního dubu, stojícího před galerií, intervenoval současný umělec Richard Loskot dílem Vlaha, které návštěvníkům dvakrát denně připomíná nejdůležitější význam stromů v koloběhu přírody. Stačí se v poledne nebo ve čtyři hodiny odpoledne schovat pod větve a čekat, co se bude dít....

K výstavě Belvedere na Hluboké – Let It GROW Again! vznikla také doprovodná odborná publikace, která mapuje, jak číst motiv stromu očima různých filozofických směrů – z pohledu strukturalismu, fenomenologie, materialismu či ekofeminismu.

„To je další vrstva celého projektu Let It GROW Again!, který apeluje na současná témata udržitelnosti a ekologie,“ dodává Aleš Seifert.

V doprovodném programu výstavu doplňují přednášky a diskuze.

Stručně

- Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou ve spolupráci s rakouskou galerií Belvedere připravila výstavní projekt s názvem Let It GROW Again!, který navazuje na předchozí výstavu GROW ve Vídni a zaměřuje se na zobrazení stromu v umění.
- Výstava je rozdělena do tří kapitol podle sémiotického vztahu motivu stromu a uměleckého pojetí: symbol, znak a superznak. Zahrnuje díla z vlastních sbírek galerie, ale i zápůjčky z prestižních evropských institucí.
- Kromě uměleckých děl výstava zahrnuje také doprovodné programy, jako jsou přednášky a diskuze, a odbornou publikaci mapující motiv stromu z různých filozofických pohledů.

Pokud máte připomínku nebo jste našli chybu, napište na editori@denikn.cz.